

Többirányzatú, többfázisú korszakváltás

NÉMETH G. BÉLA

1. Ez az eszmét cserélő tanácskozás címébe a *paradignaváltás* szót is beiktatta. Megvallom, nem vagyok híve a görög-latin s általában az idegen szavak szakkifejezésként való fölösleges használatának. A magyar értekező stílus – Babits szerint – a filozófiai gondolkodásban is leginkább jártas képviselője s egyben egyik legjobb megtestesítője, Péterfy Jenő még tisztán filozófiai dolgozataiban is kerülte őket, noha tökéletesen olvasta s értette a német, az olasz, a francia s az angol mellett a latint és a görögöt is. De Horváth Jánosnál is ritkán találkozunk, kivált divatos idegen szavakkal. Nem valami purizmus indít erre a megjegyzésre. Hanem az, hogy az ilyen kifejezések, szakszavak többnyire tisztázatlan jelentéssel kerülnek közforgalomba, s inkább a tájékozottságot és a korszerűséget vannak hivatva mutatni, semmint a pontosságot szolgálni. Ha e görög szó összes jelentését egybe vesszük, az irányzatváltás szinte mindet magába foglalja. De ha valami okból kedvesebb ez a kifejezés, ám használjuk nyugodtan, de határozzuk meg jelentését pontosan s őrizkedjünk egyes iskolák műveltségcsillagató, intézetzártaságú, rabulisztikus madárnyelvétől.

Annál is inkább ajánlottam Babits és Péterfy példáját, mert ez az itt lefolyt, gondolatban gazdag és sokrétű vitázó megbeszélés kérdéseivel és válaszaival, kétségeivel és feladat kijelöléseivel megérdemli, hogy eljusson a tanársághoz is, s az irodalomkedvelők egyéb széles rétegeihez is. S ezt csak a Babits- s a Péterfy-féle tiszta stílus fogalmazás esetében remélhetjük.

Mert ez a kérdéskör az irodalomtörténetírás mellett az irodalom-oktatást is szorosan érinti.

Az elmúlt negyven esztendőben mind a két területen eluralkodott, sőt, kötelezővé lett az a felfogás, amely szerint a történeti változás, különösen annak a hivatalosaktól „fejlődésnek” elismert fajtája, mindig is egy ún. fővonalon át megy végbe, amelyet egy főirányhoz és egy vagy néhány vezérfigurához kell kötni. Nem kétséges, előfordul ilyen típusú változás is. S az is nyilvánvaló, hogy a nagybottávú múlt változásait az idő, eredményeik alapján, egységesebbnek mutatja, mint a közelebbieket. Persze, azért ez nem mindig s egyre kevésbé az időbeli távolság kérdése, hanem azoké, a szellemi-társadalmi-lelki alakulásoké, amelyek az utolsó kétszáz évben végbementek.

Két egymással szorosan összefüggő tényezőt említünk. Az agnoszticizmus az egyik, a szemléleti pluralitás a másik.

2. A felvilágosodás legtöbb irányzata akár istenhívő volt, akár ateista, többnyire hordott magában bizonyos teleologikus, célelvű, célbiztonságú elemet. De csak egyeseknél egészen konkrét társadalmi-szellemi kirajzoltságot; egy megvalósítandó utópiát, egy végbeviendő megváltás-javaslatot, egy mindenre pontosan és megnyugtatóan felelő gondolatrendszert. A romantika nemcsak ezeket, hanem még az általánosságban maradó teleologikus elemet is kétséggel szemlélte, – és szenvedett e kétségtől, s szabadulni szeretett volna tőle. Ezért, szemben azzal, amit Lukács hirdetett, többségében nem volt vallásos, különösen nem tételelesen s nem egyháziasan; hanem csak szeretett volna vallásos lenni, mert a felvilágosodás „racionális” célelvűségénél, célkijelöléseinél egy szilárdabb biztonságváltozatot, a középkori vallásos hit vélt biztonságát szeretete volna megtalálni. S nem találta meg. Nagy filozófus képviselői, szinte mind, részesei voltak a kanti agnoszticizmusnak, s többnyire erősebb vagy halkabb hangsúllyal hivatkoztak is a königsbergi mesterre, kapcsolódtak is hozzá. A romantika önironiája és melankóliája éppen úgy kapcsolatban állt ezzel az agnoszticizmussal, mint szinte megszállott történelemértelmező, történetbölcselet elméleties hajlama is.

A pozitivistá korszak, a nagy polgári előrelépés nyomán a társadalomban, s az addig nem ismert minőségű és hatásterű ugrással a természettudományok és az ipar körében visszanyerte az iskolázottak többsége szemében a felvilágosodás általános hitét a biztonságos célelvűségben.

Ugyanakkor utilitárius pragmatizmusa és experimentális szenzualizmusa többnyire megóvta a konkrét, a megvalósítandó utópiák gyártásától. Távolról sem egészen, mint pl. Comte és Marx példája mutatja. Érthető is: hiszen nagy történetfilozófiák bűvöletét megismerők és megélők joggal érezték szűkösnek az irányzat vállaltan, sőt, góggal lecsökkentett kérdés- és feleletmódját. De még azok is, akik utópizmusba bonyolódtak, meg kívánták tartani s érvényesíteni óhajtották az irányzat tudományhitének hasznosságelvű gyakorlatiasságát is. Így adta át a filozófia helyét egyesek tudatában a statisztikára építő s a véle bizonyító társadalomtudományoknak, másokéban a kísérletre alapozó s a véle igazoló természettudományoknak. Az előbbieket fabrikálták ki a kommunizmus (s egyéb már elfeledett társai) tökéletes társadalmának próféciaját. Az utóbbiak megelégedtek a tudomány és a művelődés majdani, általános jólétű, belátó magatartású liberális társadalom javallatával, melynek javaiból ki-ki képessége s munkája szerint részesül.

Az utóbbiak azonban, bár büszkén racionalistának vallották magukat, nem avatkoztak be a létezés olyan kérdésköreibe, amelyekre a tudomány nem adott, nem tudott adni egyetemes érvényű, racionális választ, amelyekre az emberek sokasága nemcsak korábban, hanem e korban is a válások és a művészetek segítségével kívánt valaminő feleletet találni. Többnyire, mint például H. Spencer vagy A. Comte egyedi ügynek tekintették az e kérdésekkel való foglalkozást és a rájuk való feleletadás kísérletét is. Hogy az életnek, a létezésnek vannak irracionális mozzanatait, tényei, ezt nagyjából nem tagadták, s ennek elismerését nem vélték kártékony antiracionalizmusnak, hanem a ráció szemszögéből egyszerűen egyedi, csoporton erőfölösleglevezető kedvelésnek, megnyugtató képzeletjátéknak tekintették az effajta tevékenységet. A hasznosság elve volt itt is a megítélés alapszem pontja: hasznos is lehet ez domesztikáló hatásával, de káros is, esetleges tudományellenességgel. Az előbbieket, az utópizálók viszont a maguk racionálisan egyedül igaznak hitt, egyedüli megoldásnak tekintett próféciajuk és messzianizmusuk célélvűsége jegyében megalkotott társadalom- és emberképpel ellenkező minden felfogást, ember- és létmagyarázatot éppúgy üldözendő antiracionalizmusnak tekintettek, mint az élet, a világ irracionális tényeinek elismerését is.

3. Nagyon is érthetően a költészet és a filozófia lázadt először e szemlélet ellen. Most még nem elsősorban marxista válfaja ellen. (Az még részint

nem is alakult ki egészen, s viszonylag még kis hatósugarú volt és a művészetekkel kevésbé foglalkozott. Ami ekkor látszott belőle, inkább vonzonak mint taszítónak tetszett. Annál is inkább, mivel a társadalomtudomány nevében hadakozott a pusztán természettudományos, előbb fizikainak, majd biofizikainak mondott világkép egyeduralma ellen.) A lázadás, visszatekintőleg, Baudelaire-ban, majd Nietzscheben, illetőleg Dosztojevszkijban mutatkozott meg igen erőteljesen, akikben ugyanakkor, mint általában az első lázadókban, megvolt számtalan eleme annak is, ami ellen lázadtak.

A széleskörű, az egész Európát érintő lázadás azonban csak a századvégen s a századfordulón következett be. Mint ahogy ekkor Baudelaire és Nietzsche, de Dosztojevszkij igazán széleskörű és nagyhatású ismertsége és népszerűsége is. Ez a lázadás a századelőre azonban kevésnek, egyoldalúnak látszott a maga erős individualizmusával, szubjektivizmusával, érzelmiségével, intuicionizmusával, szimbolizmusával és impresszionizmusával. Részint a valaminő bölceleti egyetemesség felé, sőt, valaminő metafizika felé mutató vágy oldaláról, részint – s látszólag ezzel ellentétben – a századvég új nagy tudományának, a pszichológiának filozófiával való oly egyesítésének, áthatásának óhaja oldaláról, amely megteremti az egyetemességet és az individualitást összekötő, az időtlenséget és időbeliséget egymásba játszó, az ösztönit és a racionalist egységbe fogó képességű művészetet. Amely nem tagadja le az agnoszticizmus jelenlétét a bölceletben, ám ennek ellenére mégis tud, akar és mer egyetemes érvényű s értékű költészetet, művet, egyetemes érvényű élet- és létélményt kifejező művet létrehozni.

Nálunk mind a baudelaire-ias, mind a nietzschés lázadásnak van már visszhangja, megnyilvánulása a 90-es években. De ezek meglehetősen jelentéktelenek. Az a sajátos helyzet állott elő, hogy mind igazi kezdeményezője, mind megvalósítója, de egyben lezárója is ennek a típusú, ennek a hasonlóságú lázadásnak Ady, – erős nemzeti és szociális színnel és áthatottsággal. Ez utóbbi vonások, különösen ezek radikális, sőt revolúciós szociális megnyilvánulásai, persze, elsősorban nagyarányú publicisztikájában voltak jelen. Ezeket nagy szimbólumalapjegyű verseire didaktikusan átvetíteni, bennük őket keresni vagy kimutatni többnyire erőszakolt s egyben művészi hatását is csökkentő erőszakoltság. Ha nincs is egészen igaza Babitsnak, alapjában alighanem helyes az ő vélekedése e tekintetben. Szinte minden Adyt érintő írásában azt vallja, hogy Ady a saját élete je-

lenségeinek önszimbólumait alkotja meg, s ezek a bölcséletiesen gondolati sík élményére áttéve, „világnézethangulat”-ból eredeztetve és értelmezve igen „sovány” filozofikus eszmeiséget mutatnának föl. Nyelvének beszédalkata is ennek megfelelő: nem annyira kérdezőn s kételkedően valómásos belső, mint inkább meg- és kinyilatkozó, föl- és megmutató, kifelé forduló beszéd ez.

4. Éppen az Adyról szóló írásai s a magyar irodalom egészét, mintegy komparatistikusan, vizsgáló dolgozatai, meg az ún. művész- vagy költő-filozófusokat, mint pl. Ágostont, Bergsont, Nietzsche tárgyazó tanulmányai azt mutatják, hogy nagyon is tudatosan és vállaltan újjítónak, mégpedig Adytól élesen eltérően újjítónak szánta és tudta a maga költészetét. Az általa fölhozottakból egy poétikai alkotásmódszeri s egy élménytípusi, élményfeldolgozási elemet érdemes kiemelni. A metafora általa fölfogott értelme az első. Ady, szerinte, olyan szimbólumokat alkot, amelyek nem mutatnak túl önmagukon, hanem csak valamely külső-belső saját életjelenségét érzékeltetik, fejezik ki. A metafora viszont a szimbólum erejét is magába foglalhatja, de túlmutat egy olyan szellemi-lelki élményre, amely az én életvilágát is megérzékíti, de az egyetemes gondolkodás létéről való eszmélkedésének egyedivé lett élményét is.

A második szorosan kapcsolódik ehhez. Annak a költőnek a verse, főleg metaforákból fölépített verse, aki a gondolkodás történetének és fajtáinak sokféleségét és alapfajtáit élményszerűen élte át, szerinte „világnézethangulata” van, „világnézethangulata” is van. A lét és jelenségei élményeivel együtt a lét és jelenségei *értelmezéseinek élményét is* kifejezi, verssé formálja. Mégpedig különböző értelmezéseinek élményét, egyszerre, az átélő személyiség szellemiségének és lelkiségének, poétikai és nyelvi művészetének életérzésbeli, élethangulati egységébe fogva. Babits többször sajnálkozik, sőt, lázadozik az agnoszticizmus elálatlanosodása ellen. Szent Ágostonnál éppúgy, mint Bergsonnál, egy olyan metafizika (– valójában ontológia és metafizika –) lehetőségét, reményét kereste, amelynek jegyében az agnoszticizmus ereje legalábbis megcsökken. Jellemzően a korra, amelynek uralkodó tudománya a lélektan a filozófiának valaminő pszichologizált fajtájával áthatva. Olyannal, amelyben a személyiség pánpszichizmusa érvényesül, pragmatikus érzékeltéssel. Rába György helyesen mutatott rá W. James Babitsra gyakorolt erős hatására e tekintetben. Persze, ez a hatás azért érvényesülhetett e tekintetben oly

erősen, mert egy egész sor ekkor ismert és közkedvelt pszichologikus bölcseld is Peirce-től Vaihingerig, Meinongtól Bergsonig hasonló módon járt el. S az a Taine-féle alaptézis, hogy lényegében minden csak a három alaptényezőitől meghatározott pszichológia, bár folyton gyengülő hatásfokkal, végigkísérte a pályáját. Igazában a pszichologizmusnak az az egyre emelkedő jelentőségű, perszonalista és szubjektivista fajtája van – tudottan vagy sem – jelen, amely az ismeret és értés milyenségének, főleg pedig alakká formálásának előfeltételét, meghatározóját a személyiségben, a külső-belső egyedi tapasztalat által alakított világnézet-élményekben iskolázott személyiségben látta.

Babits így hiába igyekezett az agnoszticizmus kiküszöbölésére, az erősen személyi s alanyi jellegű pszichologizmussal áthatott gondolati, bölcséleti irányok előretörése alig tette ezt lehetővé. S ha számbavesszük a nagy Babits-verseket, többnyire azt látjuk, hogy a vágyakozás melankóliája vagy a kérdés szorongása vagy a kétkedés kínlódása formálódik meg bennük, az *Esti kérdéstől* a *Mint különös hírmondóig*, a *Fájó, fázó énektől* az *Ősz és tavasz közöttig*. Az tehát, amit annyira hiányolt 913-as, irodalmunkat kívülről néző, komparatív módon mérlegelő tanulmányában.

Adyról azt mondta, az utolsó nemzeti költő. Amin, ha valamennyi Ady-cikkét számbavesszük, alighanem azt kell értenünk, hogy Ady legtöbbször kifelé, a hallgató, az olvasó felé szól, mégpedig hangsúlyozottan úgy, mint a nemzet tagjához. S neki, hallgatójának, olvasójának ilyen minőségben mondja el, mutatja föl szimbólumaiban egyre a maga életét, mint az igazi, a minden tekintetben legigazibb magyar életet. Babits viszont az egyetemesnek érzett, a nemzeti kultúrákat magába foglalo európai kultúra nagy képviselőihez fordul kérdésével, tőlük vágy feleletet kapni, s mint utódok és társuk szól önmagához is, olvasójához is, akit ugyancsak e kultúra részesének kíván és remél. Katolicizmusát, katolicitásba vetett reményét, szociabilitását, szociabilitásba vetett bizakodását is így kell tekinteni.

5. Egyesek viszont (majdnem azt volna kedvünk mondani: élükön Kosztolányival) éppen ezt a reményt s ezt a bizakodást, mint menedéket, sőt, mint menekülési gyöngeségnek, a lét meztelen tényeivel való egyedi szembenézés elől való menekülés gyöngeségének, a lét meztelen tényeivel való egyedi szembenézés elől való menekülés gyöngeségének, Babits gyöngeségének fogták fel. Némileg hasonlóan, mit tette Gottfried Benn E. Robert Curtiushoz írt leveleiben Eliottal szemben.

Az eddigiek nyomán talán elmondhatjuk, hogy az a paradigmaváltás, amelyiktől az ún. modern magyar irodalmat számítjuk, plurális jellegű volt. S ha az elhangzott előadásokat számbavesszük, akkor talán rögtön azt is hozzáfűzhetjük, hogy a váltás nem állt meg; egy-egy nagy életműben újabb és újabb fázisa, szakasza és fokozata jött létre. De azt is mutatták az előadások, hogy voltak előzményei, előjelzései is. S itt nem annyira a Makkai Emil-féle társaságra, még csak nem is a Reviczky-Komjáthy-Kiss József-féle hármásra, sőt, még csak nem is Vajdára kell elsősorban gondolnunk, mint ezt eddig mintegy kanonizáltnak tettük, hanem a lírikus Aranyra. A szokásosan említettek elsősorban Adyhoz vezettek, bár versszerkezeteiben éppúgy, mint szcenikájában az Aranyballadák hatása is igen jelentős, – Arany mégis sokkal inkább Babitshoz előzmény, mint erre maga Babits is annyiszor utalt. S ezt azért fontos említeni, mert bár Ady fölszabadító hatásától senki sem maradt érintetlen, az amit ő az előzmények után megvalósított, igazában véle be is fejeződött. Ami persze, különleges egyedi nagysága mellett is szól. De amit mind szemlélet, mind alkotásmód tekintetében egészen a második világháború végéig, sőt, igazában máig variáltak és variálnak, így vagy úgy, inkább Babitshoz kötődik.

Ám akik a további váltásban valódi új szakaszt jelentettek, Babitshoz képest is, azok is egy szenzuálisan pszichologizált intellektualitás, egy intellektualizált szenzuális pszichologizáltság s egy erősen individualizált perszonalizmus irányába léptek. Egyik oldalon a kései Kosztolányi s a két háború közti Szabó Lőrinc hozott új szakaszt, a másikon – csak befejezett pályákról szólva – a kései József Attila és Pilinszky János. Az előbbieket az agnoszticizmust *mint adott tény*t tekintették, amely elől nincs mód kitérni. S amelyet az egyedi átélés, nyelvbeli megformálás, művé alkotás sztoicizmusának jegyében kell, lehet kinek-kinek földolgoznia.

Annál, mi van, a semmi ősebb,
még énnekem is ismerősebb,
rossz sem lehet, mivel erősebb
és tartósabb is, mint az élet,
mely vérrel ázott és merő seb.

.....

Ha félsz, a másvilágba írj át,
verd a halottak néma sírját,
tudd meg konok nyugalmuk íráját,

de nem felelnek, úgy felelnek,
bírnak mi is, ha ők kibírnak.

(Kosztolányi: *Ének a semmiről*)

Mert olyan csata ez, hol csak egy bukhat el,
verseny, hol az úszó nem jut el soha partig, –
s így megyünk tönkre mind, ahogy a test hanyatlik,
s egyre több a salak bennünk, a súly, amely

lehúz, – a nagy eget lelkünk ragyogva szántja,
még bízunk, akarunk, s egyszerre, mint bukott
csónakok, merülünk, s roncsunkra rázuhog
győzelmesen a föld fekete óceánja.

(Szabó Lőrinc: *Halálfélelem*)

Az utóbbiak, más-másként ugyan, de egy segítő s egy menedéket adó
metafizikai erő megtalálásának vágyával formálták művé küzdelmüket:

.....

Ijessz meg engem, istenem,
szükségem van a haragodra.
Bukj föl az árból hirtelen,
ne ránts on el a semmi sodra.

Én, akit föltaszít a ló,
s a porból éppen hogy kilátszom,
nem ember szívébe való
nagy kínok késeivel játszom.

(József Attila: *Bukj föl az árból*)

Öreg vagyok, nem hiszek semmiben.

.....

Öreg vagyok, lerombolt arcomon
csupán a víz ijesztő pusztasága.
A szürkület gránitpora. Csupán
a pórusok brutális csipkefátyla!

Hullámverés. Aztán a puha éj
 boldogtalan zajai. Vak rovar,
 magam vagyok a-rámsötétedő,
 a világárva papundekluban.
 És egyedül a feneketlen ágyban.
 És egyedül a párnáim között.
 Magam vagyok az örökös magányban.
 Akár a víz. Akár az anyaföld.
 (Pilinszky: *Egy arckép alá*)

Mindenesetre, amennyiben költészet lehet magánbeszéd, sőt, belső beszéd,ők valamennyien, – még ha grammatikai-retorikai tekintetben kiélel szóltak is, – elsődlegesen nem megnyilvánították, hanem megfogalmazták magukat, létüket, a létezéshez való viszonyukat. Ha legalább *valamehies* hasonlóságokat keresünk, mondjuk a szomszédból, minden különbség ellenére, Rilket Babitscal, Kosztolányit és Szabó Lőrincet Georgéval és Benn-nel, a kései József Attilát és Pilinszkyt Trakl és Celannal lehet párhuzamba állítani.

6. Ha mármint az egész folyamatra visszancúznk s az itt elhangzottakat, – minden egymással vitázó felfogás ellenére – áttekintjük, a következőben foglalhatjuk a tanulságokat össze.

a) A váltás eleve legalább kettőscn, két erősen különböző alapmagatartáson keresztül ment végbe, amelyeket elsősorban a rendkívül erős öntudatlan vagy tudatosított pszichologizáltság, s ennek megfelelően egy ösztönösen vagy tudatosan friss és hathatós lélektani effektusokkal alkotott, demonstráltan vállalt vagy objektivitásba rejtett, a művelt irodalmi és köznyelvből szubjektivitással formált versbeszéd köt össze egymással s választ el nép-nemzeti elődeitől.

b) A váltás első két alapmagatartásához sorolható harmadik az a kontúrjaiban nem túlságosan határozott és nem túlságosan egyedi, hanem inkább kor- és csoportjellegűnek mondható, némi szimbolizmussal vegyített és ékített impresszionista líra, amelynek a fiatal Kosztolányi, Tóth Árpád és Juhász Gyula a legjellegzetesebb képviselői. Ez egyszerre elhárítás a maga szubjektív szenzualizmusával és pragmatizmusával, meg erősen érzelmi és festői nyelvvel s melodikus zenei versbeszédével a pozitívizmus természettudományos omnipotenciájának hitével szembeni,

de kötöttség is hozzá tapasztalati, leíró, megjelenítő jellegével, szín- és hangulathatásokat fokozottan felhasználó kép-, jelenet- és helyzetkincsével. A két háború közti kor, mondjuk így, jó átlaglírāja kevés közvetlen Ady-beütéssel, jóval erősebb közvetett és közvetlen Babits-hatással lényegében ezt vitte tovább „újklasszicizmus” s egyéb nevezeteken.

c) Az erre az előbb említettre is; a második világháború után következőre is befolyást gyakorolt közvetlen az első világháború előtt náluk is kivirágzó ún. avantgarde, amely azonban természeténél fogva szükségszerűen, heves és erős hangú időleges jelenléte után, a 30-as évekkel, egy-néhány mohikánt leszámítva, jórészt eltűnt, illetőleg az említett csoportokba szívódott föl.

d) A Babits névvel jelölhető váltás második fokozata a 20-as évek végétől Szabó Lőrincsel, a 30-asokban a kései Kosztolányival tetőzik. Hatással van ez is az előbb említett jószintű csoport lírájára, de inkább csak stílelemeiben mint világképében, világfelfogásában, létszemléletében.

e) A 30-as években fölerősödik az az irány, amelyet tudatosan vagy öntudatlanul, az eddigiekkel szemben, mintegy tradicionális ellenirányt Erdélyi József kezdeményez. S erősen meggazdagodik azok hozományával, akik az előbb felsorolt törekvésekből, csoportokból, irányokból csatlakoznak hozzá, Illyéstől Gulyás Pálig, Jankovich Ferencől Takács Gyuláig.

f) Egészen különállóvá lesz az a kezdetben, az eddigiek szinte mindenikével rokonságot tartó, ihletését befogadó és tökéletesen sajátjá formáló Weöres Sándor, akinek igazi kiteljesedése azonban a tárgyalt koron túl, a második világháború után megy végbe. Hatása is s kortársai közti helye is, úgy gondolom, irodalomtörténeti tárgyyszerűséggel még ezután lesz csak meghatározható. Az bizonyos, hogy majd minden csoportot érint a második világháború után, kivált pedig a 60-as évek múltán. Azaz az átalakulás újabb fázisát is jelenti. Sőt, talán egy egészen újat, amely egy olyan sajátos, szürrealisztikus, mitologikus, folklorisztikus világkép megteremtését hozza, amely ugyanakkor érzékelteti, hogy mögötte a korszak új és egyetemes problémáinak, egy széttöredezett világ semmisségének megragadása, s művészettel való legyőzésének, vagy legalább semlegesítésének erőfeszítése hajt.

g) Végül, de nem utolsósorban, nem szükségtelen megjegyezni a váltás idejét illetően egy műfaji kérdést. Általánosan bevett s az utolsó kétszáz év korszakai többségére érvényesnek is tűnő nézet az, hogy a magyar iro-

dalom vezető s a világirodalmi változatokra legérzékenyebben reagáló műfaja a líra. Ezúttal azonban a hazai prózaepika egyik legjobbat adó műfaja, az elbeszélés, a novella, a tárca előbb kerül viszonylagos szinkronba a kor kezdeményező irodalmaival, mint a líra. Peteleiékkel kezdődően egy egész sor kitűnő szerző jelenik meg a Jókai–Mikszáth-féle népies-nemzeties stílussal, alkotásmóddal és felfogással szemben. Egyik sürgető feladat ennek a paradigmaváltásnak is olyan alapos és sokrétű, friss szempontú és elfogulatlan vizsgálata, mint aminőt a lírával kapcsolatban látunk itt ezen a tanácskozáson.